

Aina Nøding, *Claus Fasting: Dikter, journalist, opplysningspioner* (Oslo: Scandinavian Academic Press, 2018). 440 pp.

Per Pippin Aspaas, UiT The Arctic University of Norway

Litteraturforsker Aina Nøding er en av Nordens fremste eksperter på forbindelsen mellom opplysning og diktning. Ikke minst har hun forsket på hvordan skjønnlitterære og essayistiske forfattere ytret seg i den voksende floraen av aviser og tidsskrifter i Danmark-Norge under andre halvdel av 1700-tallet. Hennes innfallsvinkel er kontekstualiserende og tverrfaglig, i skjæringsfeltet mellom idéhistorie, bokhistorie, sosialhistorie, pressehistorie, sjangeranalyse og litteratursosiologi. Det er med stor forventning en åpner hennes seneste bok, en biografi om bergenseren Claus Frederiksen Fasting (1746–1791).

Fasting var en hektisk og energisk karakter som levde hele sitt liv i Bergen og København. I begge byer satte han preg på kulturlivet. Fremfor alt var han en overmåte produktiv skribent, stifter og redaktør for en rekke aviser og tidsskrifter. Han eksperimenterte med tankegods og sjangre fra det store utland og kom flere ganger på kant med stivsinnede autoriteter. Som bigeskjeft skrev han leilighetsdikt til bryllup og gravferder, oversatte stykker for teateret og deltok i dikterklubben Norske Selskab i København. Fasting hadde like stort talent for fintfølelse poesi som for ironisk-refsende litteraturkritikk. Han var også en virtuos musiker – blant annet spilte han i Bergens nystiftede orkester, Harmonien. Videre var han en pioner i introduksjonen av engelsk hagekunst på norsk jord, og som politiaktør i Bergen utviste han et sosialt sinnelag som sto i kontrast til tidens rådende rettspraksis.

Recommended citation: Per Pippin Aspaas, review of Aina Nøding, 'Claus Fasting: Dikter, journalist, opplysningspioner' (Oslo, 2018), *1700-tal* 16 (2019): 154–156.
<https://doi.org/10.7557/4.4892>

Copyright: © 2019 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Som så mange andre skribenter i sin samtid, skrev Fasting mye anonymt. En stor del av produksjonen kom heller aldri på trykk, men havnet i private hender etter hans død for så å gå tapt. Noen manuskripter har imidlertid funnet veien til offentlige arkiver, og Nøding har brukt år på å pusle ulike fragmenter av Fastings produksjon sammen – dels fra håndskrifter, dels fra anonymiserte og ofte obskure publikasjoner. Noen frukter av dette arbeidet har hun publisert i form av kommenterte tekstutgaver på www.bokselskap.no (*Utvalgte dikt*, 2012 og *Utvalgte artikler*, 2011–2015). Hun har også analysert Fastings litteratur og hans rolle i dansk-norsk offentlighet i ulike nasjonale og internasjonale forskningsartikler. Boken *Claus Fasting* bygger naturlig nok på dette arbeidet. Samtidig har biografien, med sine sjangerkonvensjoner, dratt Nødings penn i en annen og til dels ny retning.

Fastings familie og barndom skildres elegant gjennom en utbrodering av det en vet om de personene som fulgte ham til dåpen i 1746. Det var tale om en slekt med flere rike handelsmenn, men også teologer og fromme herrnhutere. Claus var selv prestesønn, og hans tante, Nikolaja Marie von Göllich, skal ha øvd særlig sterk innflytelse på ham i unge år. Hun var en ivrig forkjemper for herrnhuterbevegelsen, med sin vektlegging av personlig inderlighet, salmesang og fellesskap som bolverk mot synd og fortapelse. Fra et overfladisk ståsted kan Fastings sprang til kulturlivet i hovedstaden – et liv som bar preg av Norske Selskabs fyllekuler, nymotens innlegg i avisene og ivrig lesning av Rousseau og Voltaire – fremstå som et farvel til oppvekstens strenge pietisme. Men da Fasting i 1777 brått flyttet hjem etter å ha bodd sju år sammenhengende i København, synes hovedgrunnen å være en betydelig gjeld han hadde pådratt seg ene og alene for å sørge for den gamle tantens livsopphold. I Bergen ble Fasting etter hvert en velholden politiaktor og rådmann. Deler av rikdommen satte han i byggingen av en villa med tilhørende hageanlegg i utkanten av byen. Bygget eies i dag av Universitetet i Bergen og bærer navnet Fastings Minde.

I store trekk er Fastings liv kjent fra før. Kontekstualiseringen og kildearbeidet bidrar imidlertid til en ny og bredere forståelse, og setter leseren i forbindelse med en del ukjente sider av hans bakgrunn og virke. For eksempel har Nøding studert en notisbok med nesten 400 historiske anekdoter, ordspråk og annet «krydder» fra Fastings egen hånd. Denne notisboken ble riktignok transkribert og utgitt i 1998, men Nøding har gjennom sin forskning avdekket hvor Fasting hentet mesteparten av stoffet sitt fra, nemlig en fransk og en tyskspråklig anekdotetesamling. Notisboken har i sin tur dannet grunnlag for en lang rekke småstykker i *Provinzialblade*, som Fasting grunnla og utga i årene 1778–1781. Nøding viser at Fastings utvalg av anekdoter er langt fra tilfeldig. Svært mange tekststykker kretser rundt kongelige som gjør ukloke valg, ikke minst på kjærlighetens om-

råde. Tankene henledes mot den skandaløse affæren mellom Christian 7.s livlege Struensee og dronning Caroline Mathilde. Det ligger naturligvis en viss satirisk snert i denne formen for selektiv, moraliserende historieskrivning: I eneveldets tid kunne kritikk av kongehuset aldri gjøres eksplisitt. Fasting var en mester i å kamuflere samtidskritikk bak fabler og dikt med figurer hentet fra den klassiske litteraturen eller verdenshistorien, som den oppvakte leser ville være fullt i stand til å sette i forbindelse med sin egen tid.

Noen ganger gikk Fasting for langt. Et rikt kildemateriale er bevart fra hans virke som politiaktor i Bergen fra 1784 til 1791. Nøding støtter seg også her på trykte kilder, især en transkribert utgave av Fastings aktorgjerning fra 1996. Men igjen bringer hun inn nye momenter som bidrar til en bredere forståelse av hans virke. Fasting sto på de fattige og svakes side, noen ganger sågar mot sin egen politimester. En særlig opphetet strid endte med at Fasting ble stevnet for retten etter en tirade han hadde lirt av seg i rollen som politiaktor. Selv om retten ga Fasting rett i sak, ble han bøtelagt for *formen* på sitt innlegg. I ordvalg og stil hadde han gått over streken. I denne anledning presenterer Nøding et hittil ukjent kildemateriale som lar leseren komme svært tett på hendelsene og viser hvor nær hovedpersonen var ved å bli avskjediget.

I all sin kildenærhet og -glede er Nøding en oversiktens forfatter. Hun lar seg aldri fortape i detaljer på en slik måte at samtidens idéstrømninger tapes av syne. Den som leser hennes *Claus Fasting* fra perm til perm, lærer mye om sosiale forhold i Bergen og København, om forbindelser mellom statskirke og intellektuelt liv, juss og poesi, latinskolelærere og musikalske selskap. En lærer om en tid hvor opplysningens tankegods var i ferd med å bryte gjennom, ikke bare i litteraturen, men også i praktisk handling gjennom rettsvesen og forvaltning. Hovedpersonen blir slik et prisme for forståelsen av et halvt århundre i dansk-norsk kulturhistorie.

En moderne biografi skal være vitenskapelig etterrettelig og etterprøvbart, samtidig som den er lettest og fengende. De 346 tekstsidene, fulgt av nesten hundre sider med kronologisk tabell, noteapparat, litteraturliste og register, er svært engasjerende skrevet. Nøding er nøye med å unngå akademisk fagsjargong og petitesser i hovedteksten. Samtidig neglisjeres ikke behovet for etterprøvbart – den nødvendige dokumentasjonen flyttes ganske enkelt ned i sluttnotene. Hovedtekstens kapitler er oversiktlig og pedagogisk lagt opp og bildematerialet utsøkt. Dermed er boken blitt både nyttig og skjønn, slik Horats ville sagt det. Nødings *Fasting* er kort og godt en biografi slik biografier skal skrives.